

RZECZNIK PRAW DZIECKA
Monika Horna-Cieślak

Warszawa, 14 kwietnia 2025 r.

ZZS.422.7.2025.KS

(w odpowiedzi należy podać ten znak sprawy)

Szanowna Pani
Agnieszka Dudra
Prezes
Urzędu ds. Substancji Chemicznych

Szanowna Pani Prezes,

przedmiotem mojego zainteresowania jest ochrona dzieci i młodzieży przed następstwami używania tytoniu i wyrobów tytoniowych oraz wszelkich nowych wyrobów – zarówno tych zawierających nikotynę jak i beznikotynowych – które dotychczas nie zostały jeszcze zdefiniowane w ustawie z dnia 9 listopada 1995 r. o ochronie zdrowia przed następstwami używania tytoniu i wyrobów tytoniowych (Tekst jedn. Dz. U. z 2023 r. poz. 700) a są dostępne na rynku i używane przez dzieci i młodzież.

Jednym z zagadnień szczególnie niepokojących jest użytkowanie przez małoletnich produktów przeznaczonych do palenia lub wapowania: e-papierosów jednorazowych (z ang. disposable vapes lub disposable e-cigarettes), waporyzatorów, e-papierosów oraz saszetek z nikotyną lub nikotyną syntetyczną (tzw. snusów).

Przypomnieć należy, że w 2020 r. na zlecenie Rzecznika Praw Dziecka Instytut Badań Pollster przeprowadził badanie¹ wśród polskiej młodzieży na temat używania papierów oraz e-

¹ Informacja nt. badania dostępna: <https://brpd.gov.pl/2020/12/28/alarmujace-wyniki-badan-e-papierosy-staly-sie-nalogiem-mlodziezy/>

papierosów.² Z badań tych wynika, że ponad połowa (55%) młodzieży poniżej 20. roku życia sięgnęła przynajmniej raz po papierosa lub e-papierosa. Zdecydowana większość młodzieży (67%) próbowała zarówno papierosów tradycyjnych, jak i e-papierosów. E-papierosy są bardziej popularne niż tradycyjne papierosy wśród młodzieży w wieku 16-17 lat - aż 34% tych osób pali od ponad roku, 31% - od dwóch do pięciu lat, a 4% ponad 5 lat.

Wszyscy badani (93%), którzy palili kiedykolwiek, uważają, że palenie uzależnia, jednak istotnie mniejszy odsetek ma takie przekonanie o e-papierosach (75%) niż o papierosach tradycyjnych (92%). Aż 72% palaczy poniżej 20. roku życia deklaruje, że pali regularnie.

Małoletni, jak wynika z ich odpowiedzi, nie mają większego kłopotu z zakupem e-papierosa. Samodzielnie - mimo formalnego prawnego zakazu takiej sprzedaży - kupuje je aż 56% palących 16- i 17-latków, głównie w sklepach z e-papierosami, kioskach i supermarketach. Dla 3% z nich e-papierosy kupują rodzice, a 36% korzysta z pomocy pełnoletnich znajomych.

E-papierosy zerówki, czyli liquidy bez zawartości nikotyny, pali od czasu do czasu 68% młodzieży. Połowa e-palaczy uważa, że nie szkodzą zdrowiu, a 37% że nie uzależniają. Ponad połowa młodych ludzi (51%) przyznaje, że o e-papierosach wie mało, ale ta wiedza im wystarcza. Dla 58% młodych ludzi e-palanie jest modne.

Najbardziej popularnym smakiem e-papierosa wybieranym przez młodzież jest smak owocowy (90 procent). Co drugi palacz - 52 procent - wybiera smak miętowy. Ale przywiązanie do ulubionego smaku jest bardzo słabe. **Jeśli z rynku zniknęłyby e-papierosy smakowe, aż 87 procent dalej by paliło dostępne e-papierosy**, kolejne 5 procent zaczęłoby palić papierosy tradycyjne, a tylko 5 procent rzuciłoby palenie.

E-papierosy zerówki, czyli liquidy bez zawartości nikotyny, pali od czasu do czasu 68 procent młodzieży. Połowa e-palaczy uważa, że nie szkodzą zdrowiu, a 37 procent, że nie uzależniają.

Najczęściej postrzegana różnica między e-papierosami a tradycyjnymi to taka, że e-papierosy ładniej pachną - twierdzi tak 87 procent polskiej młodzieży. Dla 62 procent e-

² Wnioski płynące z tego badania są zbieżne z wynikami badań przeprowadzonych w 2019 r. przez Centrum Badania Opinii Społecznej (CBOS) w przedmiocie konsumpcji nikotyny, z którego także wynika jednoznacznie, że papierosy elektroniczne niezmiennie cieszą się największą popularnością wśród młodzieży.

papierosy są smaczniejsze, a 58 procent uważa, że łatwiej jest ukryć e-papierosa przed rodzicami, bo jest bezzapachowy. Dla 58 procent e-palenie jest modne, dla 42 procent tańsze, a dla 40 procent bezpieczniejsze dla osób przebywających w otoczeniu e-palacza.

W latach 2023-2024 r., w ramach kampanii edukacyjnej "Wdychasz czy oddychasz?" prowadzonej w szkołach podstawowych i średnich przez Stowarzyszenie Walki z Rakiem Płuca oddział Szczecin przeprowadzone zostało badanie mające na celu poznanie poziomu świadomości oraz wzorców użytkowania produktów zawierających nikotynę wśród młodzieży - Badanie „Palenie papierosów i wapowanie – badanie młodzieży szkolnej”. Wyniki tego badania wskazują, że **e-papierosy są już najpopularniejszą używką nikotynową wśród młodzieży w wieku szkolnym**. Do ich codziennego używania przyznaje się blisko połowa uczniów (47,6%), z czego co piąty (21,3%) sięga po e-papierosy jednorazowe głównie ze względu na dostępność oraz atrakcyjne, słodkie smaki. 7 na 10 (76,8%) uczniów szkół podstawowych i średnich biorących udział w badaniu ma już za sobą inicjację nikotynową. Co trzeci uczeń (30%) używający jednorazowego e-papierosa deklaruje, że zużywa go całkowicie zaledwie w dobę lub nawet krócej.

Obecnie 6 na 10 uczniów (64,9 %) przyznaje się do palenia lub używania wyrobów nikotynowych codziennie lub raz na jakiś czas. Blisko połowa uczniów (47,6%) deklaruje codzienne używanie e-papierosów. Co dziewiąty uczeń (11,4%) stwierdza, że codzienne pali papierosy, a 4,4% uczniów przyznaje się do codziennego używania podgrzewaczy tytoniu.

Głównym produktem inicjującym styczność nieletnich z nałogiem jest e-papieros, najczęściej ten jednorazowego użytku (26%). Na e-papierosa jako wyrób inicjujący kontakt z nałogiem wskazuje 42,4% uczniów. Co trzeci uczeń (34,2%) wymienia w tym kontekście papierosa tradycyjnego. Podgrzewacze tytoniu jako wyrób inicjacyjny wskazuje 1,5% uczniów.

Pomimo obowiązującego zakazu sprzedaży osobom poniżej 18 r.ż. większość niepełnoletnich uczniów (57%) dokonuje zakupów wyrobów z nikotyną osobiście w sklepie

stacjonarnym. Co dziewiąty uczeń (11%) deklaruje zakup takich produktów w Internecie, również pomimo zakazu sprzedaży takich produktów na odległość.³

W Biurze Rzecznika Praw Dziecka już w 2021 r. uznano za zasadne zainicjowanie wieloetapowych działań na rzecz co najmniej spowolnienia trendu konsumpcji wyrobów tytoniowych i wyrobów powiązanych przez młodzież i zintensyfikowanie działań – w tym profilaktycznych – w tym zakresie.

W 2021 r. Rzecznik Praw Dziecka w tej sprawie skierował wystąpienia generalne do:

- 1) Ministra Zdrowia - o podjęcie działań we wskazanym obszarze oraz sprawozdanie wyników podejmowanych przez resort zdrowia inicjatyw na rzecz ograniczania konsumpcji wyrobów tytoniowych i używania e-papierosów przez dzieci i młodzież;
- 2) Ministra Edukacji i Nauki - o podjęcie działań we wskazanym obszarze oraz sprawozdanie wyników podejmowanych przez resort edukacji inicjatyw na rzecz ograniczania konsumpcji wyrobów tytoniowych i używania e-papierosów przez dzieci i młodzież;
- 3) Głównego Inspektora Sanitarnego - o podjęcie działań we wskazanym obszarze oraz o przekazanie informacji na temat inicjatyw podejmowanych przez Główny Inspektorat Sanitarny w zakresie wyrobów tytoniowych i e-papierosów oraz ich użytkowania przez dzieci i młodzież.

Temat używania przez dzieci i młodzież wyrobów tytoniowych pozostawał w zainteresowaniu Biura Rzecznika Praw Dziecka.

W 2023 r. w Biurze Rzecznika Praw Dziecka analizie poddano także sprawę nadużyć w promocji użytkowania podgrzewaczy tytoniu i możliwych nieprawidłowości występujących w związku z marketingiem tych nowatorskich wyrobów tytoniowych.

W efekcie powyższego sformułowano wniosek, iż ustawa o ochronie zdrowia przed następstwami używania tytoniu i wyrobów tytoniowych zasadniczo reguluje promocję wyrobów tytoniowych, papierosów elektronicznych, pojemników zapasowych lub rekwizytów

³ Stowarzyszenie Walki z Rakiem Płuca oddział Szczecin, Badanie „Palenie papierosów i wapowanie – badanie młodzieży szkolnej” źródło: <https://www.rakpluca.szczecin.pl/pdf/20240227-notatka-prasowa.pdf>

tytoniowych. Jednak pojawianie się nowatorskich wyrobów tytoniowych takich jak podgrzewane wyroby tytoniowe i ich podgrzewacze determinuje konieczność dostosowania regulacji prawnych w tym zakresie do zmian rynkowych. Dnia 23 listopada 2023 r. Rzecznik Praw Dziecka wystąpił do Minister Zdrowia z wnioskiem o podjęcie inicjatywy zmiany ustawy o ochronie zdrowia przed następstwami używania tytoniu i wyrobów tytoniowych w zakresie reklamy i promocji nowych nowatorskich wyrobów tytoniowych. Celem ustawodawcy powinno być bowiem doprecyzowanie zagadnień dotyczących zakazu reklamy i promocji również w odniesieniu do nowatorskich wyrobów.

Od lutego 2024 r. monitoruję etapy opracowywania i wprowadzenia regulacji prawnych⁴ ograniczających dostęp do wyrobów tytoniowych i nowych wyrobów do palenia, w szczególności w zakresie wprowadzenia zakazu sprzedaży jednorazowych e-papierosów.

W dniu 30 maja 2024 r. skierowałam wystąpienie do Minister Zdrowia, w którym zwróciłam się o przekazanie stanowiska w sprawie:

- 1) wprowadzenia zakazu sprzedaży smakowych, jednorazowych e-papierosów Polsce i etapu działań resortu zdrowia w tej kwestii;
- 2) uregulowania obrotu beznikotynowymi e-papierosami i wprowadzenia możliwości ich sprzedaży wyłącznie osobom pełnoletnim;
- 3) doprecyzowania zagadnień dotyczących zakazu reklamy i promocji w odniesieniu do nowatorskich wyrobów i działań resortu zdrowia w tej kwestii.

Raport Światowej Organizacji Zdrowia (WHO) przygotowany na 8. Posiedzenie Państw-Stron Ramowej Konwencji Światowej Organizacji Zdrowia o Ograniczaniu Użycia Tytoniu (*WHO Framework Convention on Tobacco Control - FCTC*) wskazał Polskę jako państwo z największym na świecie odsetkiem osób nieletnich, które kiedykolwiek używały elektronicznych papierosów.⁵ Wskazuje to, że młodzi ludzie nadal wykazują tendencje do użytkowania

⁴ dwa projekty nowelizacji ustawy o ochronie zdrowia przed następstwami używania tytoniu i wyrobów tytoniowych (UD86 i UC18) oraz projekt ustawy o zmianie ustawy o podatku akcyzowym, ustawy o zdrowiu publicznym oraz niektórych innych ustaw.

⁵ FCTC/COP8/10

nikotyny a obecnie dostrzegane jest również, że chętnie ulegają nowym trendom w korzystaniu z nowatorskich urządzeń do jej spożywania.

Z danych przekazanych mi przez Wiceministra Zdrowia⁶ wynika, że „(...) W przypadku młodzieży w wieku 13-15 lat w Polsce w 2022 r. elektroniczne papierosy były używane przez około 23,4% dziewcząt i 21,2% chłopców. Częstość używania elektronicznych papierosów wśród polskich nastolatków stawia ich pod tym względem w czołówce krajów Unii Europejskiej. Przedmiotowe wyniki badań potwierdza raport Światowej Organizacji Zdrowia dotyczący palenia elektronicznych papierosów, przygotowany na posiedzenie Państw-Stron Ramowej Konwencji Światowej Organizacji Zdrowia o Ograniczaniu Użycia Tytoniu(FCTC), wskazujący Polskę jako państwo z największym na świecie odsetkiem osób nieletnich, które kiedykolwiek używały tego rodzaju produkty (w Polsce odsetek osób w wieku 15-19 lat, które kiedykolwiek spróbowały elektronicznych papierosów wzrósł z 16,8% do 62,1%).” Popularnością wśród polskich dzieci i młodzieży cieszą się w szczególności jednorazowe e-papierosy, do których bez wątplenia małoletni mają – niestety – praktycznie swobodny dostęp.

W ostatnich latach rośnie trend używania w szczególności smakowych, jednorazowych e-papierosów. W znacznej mierze, trend ten odnosi się do osób poniżej 18 roku życia, na co wpływ ma niewątpliwie działania wytwórców tego typu produktów polegających na oferowaniu słodkich i lubianych przez małoletnich smaków tych wyrobów, kolorowych i atrakcyjnych dla dzieci opakowań oraz szczególnej ekspozycji tych wyrobów w punktach sprzedaży detalicznej.

Z dostępnych danych wynika, że Biuro ds. Substancji Chemicznych w 2022 r. zarejestrował wzrost nowych produktów typu jednorazowe e-papierosy z liczby 511 w 2021 r. do liczby 2283 w roku kolejnym. Zgodnie z raportem⁷ Instytutu Prognoz i Analiz Gospodarczych pt. „Rynek jednorazowych e-papierosów w Polsce” w Polsce sprzedano w roku 2023 prawie 100 milionów sztuk jednorazowych e-papierosów. Zauważyć należy, że do tej pory beznikotynowe płyny nie podlegały zgłoszeniu do Biura ds. Substancji Chemicznych.

⁶ pismo ZPP.054.658.2024.JS z dnia 10 lipca 2024

⁷ Instytut Prognoz i Analiz Gospodarczych, Rynek jednorazowych e-papierosów w Polsce, https://www.ipag.org.pl/Content/Uploaded/files/2024_02_01_Raport_IPAG_e-papierosy.pdf

W naszym kraju nie wdrożono przy tym w ostatnich latach żadnych skoordynowanych i adekwatnych działań na rzecz badań tego typu produktów pod kątem ich składu i bezpieczeństwa stosowania, badań przy rejestracji nowych produktów tego rodzaju, kontroli obrotu tymi produktami i zasad ich dopuszczania do obrotu. Z przykrością należy zauważyć, że dotychczasowa polityka wobec nowych wyrobów do palenia, w szczególności jednorazowych papierosów, w konsekwencji doprowadziła do corocznego wzrostu sprzedaży tych produktów oraz narastającego trendu użytkowania tych produktów przez osoby małoletnie.

Z pewnością niezwykle ważne są przyjęte przez Radę Ministrów 21 stycznia 2025 r. zmiany nowelizujące ustawę o ochronie zdrowia przed następstwami używania tytoniu i wyrobów tytoniowych (w zakresie m.in. wprowadzenia zakazu sprzedaży osobom niepełnoletnim wszystkich jednorazowych i wielorazowych e-papierosów, w tym beznikotynowych oraz zakazu sprzedaży e-papierosów bez nikotyny w automatach i przez Internet i zakaz ich reklamowania), a także przyjęte już rozwiązanie dotyczące akcyzy na te produkty⁸. Niezależnie od powyższego, bezsprzeczne argumenty na rzecz podjęcia niezwłocznych i skutecznych działań przez wszystkie właściwe instytucje i organy w powyższym obszarze zostały przedstawione w piśmie Zastępcy Dyrektora ds. Analiz i Strategii w Zdrowiu Publicznym Narodowego Instytutu Zdrowia Publicznego PZH - Państwowy Instytut Badawczy z dnia 15.01.2025 r. Z.521.1.2025.

Wobec powyższego, stosownie do art. 10 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 6 stycznia 2000 r. o Rzeczniku Praw Dziecka (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 292), zwracam się z prośbą o przekazanie informacji o dotychczasowych działaniach Urzędu ds. Substancji Chemicznych - w zakresie właściwości tego organu - w odniesieniu do zagadnienia stanowiącego przedmiot niniejszego wystąpienia, w tym o wskazanie stanowiska wobec postulatów NIZP PZH-PIB i działań zainicjowanych tym wystąpieniem.

Z wyrazami szacunku

⁸ Ustawa z dnia 20 lutego 2025 r. o zmianie ustawy o podatku akcyzowym, ustawy o zdrowiu publicznym oraz niektórych innych ustaw

Monika Horna-Cieślak

Rzecznik Praw Dziecka